

Teki KURTI

SHTETI SHQIPTAR, FRYMËZIM PËR GRUPET POLITIKE NË KOSOVË DHE DIASPORË, 1945-1997

Abstrakt:

Detyrat themelore të shtetit shqiptar pas mbarimit të Luftës së Dytë Botërore lidheshin drejtpërdrejt me rindërtimin e vendit. Në këtë funksion u punua paralelisht për ngritjen e forcimin e institucioneve të shtetit dhe ruajtjen e integritetit tokësor të vendit. Sipas dokumenteve arkivore të botuara, rezulton se drejtuesi i shtetit shqiptar, Enver Hoxha ka ngritur problemin e zgjidhjes së çështjes së Kosovës pranë autoriteteve drejtuese të Jugosllavisë, në kuadër të Kartës së Atlantikut. Autoritetet jugosllave jo vetëm që nuk shprehën gatishmëri për zgjidhje të kësaj çështjeje, por punonin në fshehtësi për përfshirjen dhe të Shqipërisë si republikë e shtatë e Jugosllavisë. Në planin ndërkombëtar, Shqipëria do të përballej me pretendimet greke për të ashtuquajturin “Vorio-Epirin”. Gjatë kësaj periudhe sfidash, shteti shqiptar arriti të konsolidonte institucionet si në fushën e arsimit, standardizimit të gjuhës, të shtypit të shkruar, radiotelevizionit, Universitetit të Tiranës dhe ngritjes së Akademisë së Shkencave. Kështu, pas viteve 1960-1980, Shqipëria shërbeu si model frymëzimi për Kosovën dhe Diasporën e saj. Pas viteve 1966, që lidhen me famëkeqin Ranković, shqiptarët e Kosovës dhe grupet politike në Kosovë e Diasporë, të frymëzuara dhe nga shteti amë u përfshinë totalisht në rrjedhat politike të kohës, për arsim, kulturë, flamurin kombëtar deri në rishikimin e statusit politik të Kosovës.

Fjalë kyçe: Shteti Shqiptar, Kosova, Jugosllavia, diaspora, Universiteti i Tiranës, Akademia e Shkencave, Radiotelevizioni Shqiptar etj.

Shteti shqiptar pas Luftës së Dytë Botërore filloi organizimin e administratës shtetërore, ushtrisë, policisë, gjyqësorit dhe arsimit. Prioritet patën institucionet që lidheshin me sigurinë dhe integritetin territorial të vendit. Çështja e Kosovës që ishte shtruar si zgjidhje në kuadër të parimeve të Kartës së Atlantikut, u ngrit nga Kryeministri i Shqipërisë, Enver Hoxha me drejtuesin e Jugosllavisë, Josip Broz Titon, ku sipas dokumenteve të botuara në përmbledhjen “Shqipëria dhe Kosova në Arkivat Ruse, 1946-

1962” përgatitur nga profesorët Hamit Kaba dhe Ethem Çeku, rezulton që Tito të jetë shprehur se “as situata e brendshme në Jugosllavi dhe as situata ndërkombëtare në përgjithësi nuk e favorizoi ngritjen e çështjes së bashkimit të këtyre krahinave me Shqipërinë”. Shqipëria nuk do të forcohej, ndërsa Jugosllavia do të mund të humbiste më shumë, veçanërisht në Serbi, për të cilën ky problem ka rëndësi të veçantë.¹

Mbështetur në dokumentet arkivore rezulton se çështja e Kosovës në hapësirën e bisedimeve ishte zvogëluar pasi për Shqipërinë kishte dalë në plan të parë mbrojtja e hapësirës në Shqipërinë Jugore që ishte e lidhur me problemin e Vorio-Epirit, të ngritur në Konferencën e Paqes në Paris, si pretendim grek dhe si premtim e mbështetje britanike që gjatë luftës.²

Njëkohësisht, shteti shqiptar arriti të forcojë institucionet shtetërore si në fushën e arsimit, të standardizimit të gjuhës, të shtypit të shkruar, radiotelevizionit, Universitetit të Tiranës dhe Akademisë së Shkencave, të cilat kanë pasur ndikim të rëndësishëm për masivizimin e ndjenjës kombëtare shqiptare.³

Gjatë viteve 1960-1980, Shqipëria shërbeu si model frymëzimi për grupe të majta shqiptare në Kosovë e diasporë. Kriza jugosllave që ndodhi si pasojë e largimit nga detyra e ministrit të Brendshëm, Rankoviç, më 1966, u dha mundësi shqiptarëve të përfshihen në rrjedhat politike të kohës, duke kërkuar të drejta për arsim, kulturë, për flamurin kombëtar e deri tek rishikimi i statusit politik të Kosovës.⁴ Shteti shqiptar zgjidhjen e problemit nacional në Jugosllavi e shihte nëpërmjet “një lufte të dytë nacionalçlirimtare, një luftë që duhet të zhvillohet në kondita kur nuk ka shpërthyer një luftë e tretë botërore”.⁵

Viti 1968 është viti i një situatë ndërkombëtare të ndërlikuar. Trupat ushtarake të vendeve nënshkruese të Traktatit të Varshavës pushtuan Çekosllovakinë, ku si rezultat i politikave kundërshtuese të Shqipërisë aludohej hapur për mundësinë e një pushtimi ushtarak edhe të Shqipërisë. Për të realizuar këtë pushtim eventual, në Bullgari u dislokuan trupat ruse

¹ Hamit Kaba & Ethem Çeku, *Shqipëria dhe Kosova në arkivat ruse 1946-1962*, Prishtinë, 2011, Shtëpia botuese: Brezi 81, f. 32.

² *Marrëdhëniet shqiptaro-jugosllave, 1944-1948*, përgatitur nga Sabit Syla & Qerim Lita, Prishtinë, 2020, f. 113.

³ Fatmir Lekaj, *Para dhe pas 17 janarit*, 1982; Disa nga sukseset e diasporës shqiptare dhe të ish emigracionit politik shqiptar.

⁴ *Kosova në vështrimin enciklopedik*, Akademia e Shkencave e Shqipërisë, Qendra e Enciklopedisë shqiptare, Tiranë: Toena, 1999, f. 121.

⁵ Enver Hoxha, *Kosova është Shqipëri*, nga Ditari Politik, Tiranë 1999, f. 42-43.

të gatshme për ndërhyrje. Në Greqinë fqinje u vendos regjimi ushtarak që synonte gjithnjë e më shpesh Vorio-Epirin, duke iu referuar banorëve të Gjirokastrës dhe Korçës si “vëllezërit tanë”⁶.

Në këto kushte shteti shqiptar intensifikoi veprimtarinë e tij në funksion të njohjes së thellë të gjithë situatës politike në Kosovë. Kështu një informacion Tepër Sekret, që ndodhet në Arkivin e Ministrisë së Jashtme të Shqipërisë, jep të dhëna mbi mosmarrëveshjet nëpërmjet Fadil Hoxhës dhe Gjojkos Pajkoviçit, kryetar i KQ të LKJ për Malin e Zi, lidhur me historikun e lëvizjes partizane në Kosovë, pasi “Fadil Hoxha mbron karakterin shqiptar të kësaj lëvizjeje”.⁷ Njëkohësisht, informacioni bënë me dije se Fadil Hoxha, i kishte propozuar Federatës Jugosllave, që Kosova të shkëputej nga Republika e Serbisë dhe të mbetej krahinë autonome, e varur direkt nga organet federative.

Po ashtu informacioni vinte në dukje faktin se, më 1 janar 1968, gjuha shqipe në Kosovë do të jetë e barabartë me atë serbe, në administratë dhe në postet kryesore të ndërmarrjeve do të vireshin kuadro shqiptarë e ato serbë do të largoheshin nga Kosova. Sipas informacionit nga qyteti i Pejës janë shpërngulur për në Serbi, 60 familje bujqish dhe intelektualësh serbë, në Prishtinë çdo ditë gjen fshatarë serbë që shesin shtëpitë dhe tokat e tyre e largohen për në Serbi.

Informacioni veçon mbledhjen e historianëve jugosllavë e shqiptarë nga Kosova, që u mbajt në Beograd, ku prof. Ali Hadri mbajti një referat mbi krimet dhe padrejtësitë që janë bërë ndaj shqiptarëve të Kosovës, gjatë periudhës së Rankoviçit. Referati nuk u prit mirë nga serbët, por ai u vlerësua nga kroatët dhe sllovenët. Informacioni, theksonte se, punimi ishte cilësuar si një nga artikujt më të mirë të 20 viteve të fundit.

Në gazetën “Zëri i Popullit” u botua artikulli me titull “Demagogjia titiste nuk mund të mbulojë plagët e hapëta të Kosovës”.⁸ Ky artikull bënë një analizë të thellë të situatës në të cilën ndodhej populli shqiptar i Kosovës. Informacioni arkivor jep të dhëna edhe mbi emigracionin ekonomik të shqiptarëve të Kosovës në vende të ndryshme, si në Zvicër, Gjermani, ShBA, Turqi etj. Të dhënat flasin për një vlerësim të veçantë që ato i bënë masave të marra nga shteti shqiptar për t’i dhënë fund prapambetjes me qëllim që të sigurohej një zhvillim më i shpejtë i Shqipërisë në rrugën e përparimit kombëtar. Emigracioni ndiqte me interesim shumë të madh ngjarjet dhe

⁶ Miranda Vickers, Shqiptarët - Një histori moderne, Tiranë: “Bota Shqiptare”, 2008, f. 301.

⁷ Arkivi i Ministrisë së Punëve të Jashtme, Tiranë, Informacion për Jugosllavinë, nr.1 prot, datë 03.01.1968, Tepër Sekret (AQSH, F.AP14, V-1968).

⁸ Gazeta Zëri i Popullit, organ i KQ të PPSH, nr. 275, Tiranë, dt.16 nëntor 1967.

rezultatet e Shqipërisë nëpërmjet materialeve propagandistike dhe të emisioneve të Radio-Tiranës.⁹

Edhe në lidhje me grupet politike në Kosovë që ndikoheshin nga fryma kombëtare e shtetit amë, ka informacione Tepër Sekret që flasin për goditjen që prej vitit 1964 nga organet e UDB-së të një organizate të inteligjencës kosovare, me emrin “Përpjekja”. Në informacion theksohet se kjo organizatë antititiste e antiserbe nuk është zbuluar në të gjithë shtrirjen e saj. Mbas Plenumit të Brionit dhe goditjes së Rankoviçit, kjo organizatë ka filluar përsëri aktivitetin e saj në Kosovë. Njëkohësisht në informacion jepen detaje mbi lirimin e 24 personave të kësaj organizate që ishin goditur në qershor të vitit 1964, midis të cilëve ishte edhe më kryesori, Adem Demaçi, i cili ishte antititist dhe përkrahës i dijes politike të shtetit shqiptar. Informacioni jep të dhëna mbi lidhjet që mbanin patriotët e Kosovës me përfaqësues të shtetit shqiptar në Ankara, Vjenë, Paris ku i vinin në dijeni mbi gjallërimin e organizatës, mbi situatën në Kosovë dhe punën e tyre në funksion të bashkimit të Kosovës me Shqipërinë.¹⁰

Informacioni mbi gjendjen në Kosovë bën dhe një analizë mbi shtresat e ndryshme shoqërore në vend, dhe rrugët që ato mendonin të ndiqnin për të realizuar bashkimin e Kosovës me Shqipërinë.

1. Fshatarësia në Kosovë vlerësohej si më konservatorja në ruajtjen e ndjenjave kombëtare dhe e mbushur me urrejtje karshi serbëve. Ajo nuk besonte te reformat “demokratike” dhe mendonte e priste momentin që çlirimin e saj dhe bashkimin me Shqipërinë ta realizonte vetëm nëpërmjet luftës së armatosur.
2. Rinia ishte e vendosur deri në fund për çlirimin kombëtar dhe bashkimin e Kosovës me Shqipërinë, por konfuze për rrugët praktike.
3. Inteligjenca e shihte realizimin e kësaj detyre nëpërmjet lëshimeve graduale deri në imponim.
4. Klasa punëtore në numër të vogël e preokupuar me problemet ekonomike, është në pasivitet.
5. Pjesa dërrmuese e krerëve kosovarë nuk janë për shpëputje të Kosovës nga Jugosllavia, mbasi nuk duan të humbin postet dhe privilegjet e siguruara nga klika titiste.¹¹

Më 15 janar 1968, Krujës iu dha titulli “Qytet Hero” me rastin e 500-vjetorit të jubileut të madh të Gjergj Kastriot Skënderbeut. Në këtë jubile

⁹ Arkivi Qendror Shtetëror i Republikës së Shqipërisë (AQSH), F.AP14, Viti 1968, fl-12.

¹⁰ AQSH, F.AP14, V-1968, fl-14. Informacion i MPJ, nr.7, dt. 04.06.1968 “Për Kosovën”.

¹¹ Po aty, f. 15.

shteti shqiptar kishte marrë masa të shumanshme organizative, si ngritjen e përmendores të Heroit në Tiranë, me organizimin e Konferencave Shkencore në Tiranë e Prishtinë, ku sipas informacionit të kryetarit të Akademisë së Shkencave, prof. Aleks Budës, aktiviteti i Prishtinës dhe vizitat në Pejë e Gjakovë ishin kthyer në demonstrime të mëdha të frymëzuara nga ndjenja gjithëkombëtare shqiptare. Në Krujë ishte prezent edhe një përfaqësi e inteligjencës kosovare, e cila bashkëbisedoi drejtpërdrejtë me drejtuesin kryesor të Partisë dhe Shtetit, Enver Hoxha, ku ai në vlerësim të Heroit, theksoi faktin se, “Skënderbeu është i yni dhe juaji, dhe se ju dhe ne jemi një popull, kemi një mëmëdhe, një atdhe dhe se nuk ka forcë në botë që ta ndaloj popullin shqiptar të rroj i bashkuar, i lirë, i pavarur e sovran”.¹²

Duke parë dashurinë dhe frymën e lartë të rezistencës, mbështetur në besimin dhe frymëzimin atdhetar të kosovarëve, Shqipëria intensifikoi bashkëpunimin e gjithanshëm kulturor me Kosovën si në aspektin e dërgimit të librave, profesorëve në Universitetin e Prishtinës, grupeve artistike, folklorike si dhe materiale letrare. Për një intensifikim të mëtejshëm të këtij bashkëpunimi, Enver Hoxha jep porosi që të ngriheshin grupe pune për televizionin, radion dhe shtypin që të organizonin emisione të posaçme. Ai jep porosi që të bëheshin emisione për historikun e popullit shqiptar të krahinave shqiptare në Jugosllavi, studime për folklorin, zakonet e traditat, për këngët, për etnografinë, të transmetohej muzika popullore kosovare, të shkruheshin drama, të paraqiteshin fotografi të qyteteve, fshatrave e të arkitekturës në Kosovë, Maqedoni e në Mal të Zi.

Rritja dhe ndërgjegjësimi i rinisë kosovare ndaj çështjes së të drejtave kombëtare, çoi në shpërthimin e demonstratave të vitit 1981, ku shqiptarët kërkonin Statusin e Republikës së Kosovës. Në këto kushte, shteti shqiptar doli në mbrojtje të rinisë e të popullit të Kosovës, e gjithë propaganda në shtyp, radiotelevizioni u ngrit në mbrojtje të të drejtave të shqiptarëve. Në situatën e prishjes së marrëdhënieve me Jugosllavinë, si rruga më e përshtatshme për ruajtjen e lidhjeve me Kosovën mbetej ajo me emigracionin kosovar jashtë.

Për këtë u hartua edhe një platformë me kriteret të përgjithshme, ku jepeshin udhëzime për krijimin e kontakteve të bashkëpunimit dhe të forcimit të lidhjeve me vëllezërit shqiptarë në viset e Jugosllavisë, duke thelluar unitetin kombëtar dhe frymën patriotike me Shqipërinë, ku të arrihet që masa popullore dhe forcat e shëndosha, të dala nga këto kontakte të ruajnë e të thellojnë besimin ndaj saj. Ata duhen të ndihmohen për përdorimin e taktikave

¹² Enver Hoxha, *Kosova është Shqipëri*, Tiranë: Botimet Neriada, 1999, f. 53.

në përputhje me kushtet e situatat e krijuara dhe të rritet besimi në luftën e tyre të drejtë të arritur deri më tani.

Një nga rrugët më të rëndësishme u konsiderua vazhdimi dhe thellimi i bashkëpunimit me emigracionin nga Kosova në Zvicër, Austri e Gjermani (RFGJ), ku parashikoheshin detyra në fushën propagandistike, kulturore e atdhetare. Në lidhje me këtë çështje dokumentet arkivore të kohës flasin edhe për një organizatë me emrin “Fronti i Kuq Popullor”, e cila ka lidhje me fraksione të partive komuniste evropiano-perëndimore që vizitojnë herë pas here Shqipërinë.¹³

Në fund të viteve 90-të shteti shqiptar filloi të ndryshonte kursin politik. Kjo solli dhe ndryshime të mëdha në politikën ndaj çështjes së Kosovës. Kështu, Akademia e Shkencave filloi botimin e përmbledhjeve me dokumente mbi të vërtetat shkencore të autoktonisë së shqiptarëve në trojet e veta në Jugosllavi. Po ashtu u botua në 3 volume përmbledhja me studime nga profesorë elitare të Shqipërisë dhe Kosovës, me titull “Ç’thonë dhe ç’kërkojnë kosovarët?” Në Shqipëri filluan të botohen Qëndrimet e Kongresit Amerikan mbi situatën në Kosovë dhe u hartuan objektiva konkrete në lidhje me çështjen e Kosovës për vitin 1991. Po në këtë funksion u bënë takime ndërmjet presidentit Ramiz Alia dhe grupeve politike në Kosovë, Kroaci e më gjerë.

Një takim i veçantë u zhvillua edhe ndërmjet liderit historik të Kosovës Ibrahim Rugova dhe presidentit Alia, ku sipas dëshmitarëve prezent, ky i fundit, dha porosi që të ndihmohen me çdo mundësi djemtë e Kosovës. Kështu, krahas opsionit diplomatik të ngritjes së çështjes së Kosovës në të gjitha kancelaritë botërore, filloi dhe stërvitja e mbështetja e grupeve të para të Djemve të Kosovës për të filluar luftën për çlirim ndaj invadorëve serbë.

Gjatë kësaj periudhe shumë figura politike gjetën strehim e mbështetje logjistike e politike në Tiranë. Shqipëria shërbeu si hapësirë tranzitore dhe përgatitore për Ushtrinë Çlirimtare të Kosovës në vitin 1996-1997. Mund të themi se, institucionet shtetërore shqiptare ndihmuan me libra, tekste dhe botime, me theks në ruajtjen e gjuhës shqipe dhe identitetit shqiptar në Kosovë, duke ruajtur një rol aktiv në mbështetje të shqiptarëve.

Si përfundim, mund të themi që pavarësisht nga sistemi politik apo liderëve drejtues, Shqipëria ishte frymëzim i vazhdueshëm për grupet politike dhe diasporën shqiptare në Kosovë nga viti 1945-1997, si simbol i pazëvendësueshëm kombëtar.

¹³ Sabit Syla, *Shteti shqiptar dhe çështja e Kosovës, 1939-1981*, Prishtinë, 2017, f. 379.